

STRUČNI RAD

DOI: 10.5937/reci2316136Z

UDC: 37.091.313

821.111.09-2 Šekspir V.

MILICA Z. ŽIVKOVIĆ*

Četrnaesta beogradska gimnazija

Beograd

TIJANA V. PAREZANOVIĆ

Alfa BK univerzitet

Fakultet za strane jezike

ARTEA D. PANAJOTOVIĆ

Alfa BK univerzitet

Fakultet za strane jezike

NAŠA ŠEKSPIRIJADA: DRAMA ROMEO I JULIJA U KONTEKSTU PROJEKTNE NASTAVE

Sažetak: Ovaj rad se bavi aspektima i mogućnostima praktične primene projektnih zadataka u okviru nastave jezika i književnosti. Cilj rada je predstavljati projekat *Naša Šekspirijada*, koji je sproveden tokom aprila 2023. godine u Četrnaestoj beogradskoj gimnaziji, sa ciljem detaljne obrade drame *Romeo i Julija* Vilijama Šekspira, u okviru programa nastave srpskog

* milica.zivkovicsrpski@cetrnaestgim.edu.rs

jezika i književnosti u prvom razredu. Na osnovu teorijskih smernica za projektnu nastavu, *Naša Šekspirijada* je metodološki zasnovana na aktivnom učešću učenika u nastavi, kolaborativnom pristupu i zajedničkom radu na finalnom proizvodu koji proističe iz projekta. U radu su, shodno tome, opisani rezultati sprovedenog projekta, koji obuhvataju kreativne radove učenika (igre, kompozicije i sl.), istraživačke zadatke vezane za tumačenje drame, kreativne razgovore kroz različite medije i izvođenje novih umetničkih formi iz osnovne drame. Kroz opis i analizu navedenih uspešno postignutih rezultata, rad pruža mnoštvo primera aktivnosti koje se mogu primeniti u nastavi srpskog jezika i književnosti, ali i stranog jezika i srodnih predmeta, te se može zaključiti da projekat *Naša Šekspirijada* može poslužiti kao primer dobre prakse upotrebe projekata u okviru nastave jezika i književnosti i obrazac ili model za eventualne slične projekte u budućnosti.

Ključne reči: drugostepeno obrazovanje, nastava (srpskog) jezika i književnosti, Vilijam Šekspir, istraživačka nastava, stvaralačke aktivnosti, teatar ogledala, teatar diskusije.

Ovaj rad se bavi projektnom nastavom srpskog jezika i književnosti i ima za cilj da predstavi projekat *Naša Šekspirijada* koji je tokom školske 2022/2023. godine sproveden u Četrnaestoj beogradskoj gimnaziji u okviru nastave srpskog jezika i književnosti u prvom razredu. Kroz predstavljanje projekta, rad pruža primer obrade drame *Romeo i Julija* Vilijama Šekspira u kontekstu projektne nastave sa učenicima prvog razreda. U radu se najpre postavlja kratki teorijski okvir za upotrebu projektnih zadataka u nastavi, a zatim se iznosi metodologija sprovođenja projekta *Naša Šekspirijada*, kao i njegovi rezultati. U završnom delu rada, uz osvrt na konkretne elemente i ishode projekta *Naša Šekspirijada*, skrećemo pažnju na upečatljivo pozitivne strane primene projektne nastave u okviru nastave jezika i književnosti.

Projektna nastava nije novina i već više decenija se širom sveta primenjuje u procesu učenja u okvirima različitih disciplina i na različitim obrazovnim nivoima. Čini se, međutim, da se projektna nastava češće primenjuje i da se o njoj češće piše i govori u kontekstu prirodnih ili tehničkih nauka, odnosno nastavnih predmeta koji pripadaju ovim poljima. Primera radi, pregled strane literature iz poslednjih tridesetak godina navodi 19 odrednica koje se bave projektним učenjem u konkretnom kontekstu tehnološkog obrazovanja i predmeta poput fizike, matematike ili ekologije, a samo jednu odrednicu (Gibbes & Carson, 2014) koja se odnosi na projektно učenje u nastavi jezika (Kokotsaki, Menzies & Wiggins, 2016). Istovremeno su mogućnosti primene projektnih zadataka u okviru nastave iz društveno-humanističkih predmeta brojne, raznovrsne i, uz teorijski utemeljen stvaralački, kreativni i podsticajni pristup nastavnika, potencijalno izuzetno korisne za obrazovanje i

razvoj učenika. Savremena stvaralačka i istraživačka nastava podrazumeva da se nastavnik izmesti iz pozicije onoga ko saopštava informacije i predaje lekciju i postane mentor koji podstiče razvoj kritičkog mišljenja učenika, uočava talente i veštine pojedinaca i pomaže u prevazilaženju eventualnih prepreka i poteškoća u učenju i rešavanju problema. Mentorski rad sa učenicima je zahtevniji, ali inspirativniji i izazovniji za nastavnika. S obzirom na to da učenici u savremenom dobu, u eri tehnološkog napretka i digitalizacije, u manjoj meri razvijaju čitalačke kompetencije, izuzetno je značajno da učitelji i nastavnici maternjeg jezika kombinuju različite metode kako bi učenike zainteresovali za svet knjige. Kada razvijaju ljubav prema čitanju, učenici lakše usvajaju veštine pisanog i usmenog izražavanja. Činjenica je da obimnost školskog programa i obavezne lektire, kao i naslovi dela mogu demotivisati učenike i udaljiti ih od čitanja i tumačenja književnosti. Ipak, nastavnik mentor uvek može pronaći valjano rešenje kako bi učenicima proces čitanja i razumevanja književnog dela učinio zanimljivijim, a svoje časove produktivnim i kreativnim.

Utemeljena u konstruktivističkoj psihologiji, u okviru koje se smatra da čovek ima sposobnost samostalne proizvodnje značenja i izgradnje života i smisla, projektna nastava predstavlja legitimni pedagoški pristup koji nastaje u drugoj polovini 20. veka. U skladu sa konstruktivističkim idejama, projektna nastava podrazumeva aktivno učešće učenika u procesu proizvodnje i razvijanja znanja. Dve su osnovne karakteristike pedagoških pristupa zasnovanih na projektnoj nastavi. Najpre, nastava koja se zasniva na projektnim zadacima za ishod ima neki proizvod, unapred postavljen kao cilj ka kojem se zadatak kreće (Blumenfeld et al., 1991). Druga karakteristika je kolaborativni rad tokom procesa učenja. Učenici postižu ciljeve kroz društvenu interakciju sa drugim učenicima, kao i kroz razmenu znanja i mišljenja (Cocco, 2006). Ciljevi projektnih zadataka su, dakle, zajednički za celu grupu učenika i postižu se kroz njihovu međusobnu saradnju, saradnju sa nastavnikom i drugim učesnicima u obrazovnom procesu. Svi učenici doprinose zajedničkom ishodu (proizvodu), a put izgradnje znanja sastoji se od iskustvenog učenja, svesnog angažovanja na projektnom zadatku i aktivnog promišljanja tema koje se u okviru projektnog zadatka pojavljuju (Helle, Tynjälä & Olkinuora, 2006). Projektna nastava je specifičan pristup, ne rezultat do koga su učenik ili grupa došli radeći prema jasnim i unapred dogovorenim uputstvima nastavnika. U tom procesu učenici su podsticani da istražuju, diskutuju, procenjuju, rade i stvaraju, a krajnji rezultat nije unapred definisan, posebno ne od strane nastavnika (Petrović i Hoti, 2020: 13).

Sam projektni zadatak, koji čini srž projektne nastave, odlikuje se centralnošću, motivišućim pitanjima, konstruktivnim istraživanjima, autonomijom i realističnošću (Thomas, 2000). Naime, projektni zadatak nema periferni značaj za plan i program nastave na predmetu, već je od centralne važnosti. Uz to, usredsređen je na ona pitanja i probleme koji učenike motivišu i vode ka ispitivanju centralnih pojmova i principa date discipline, sa namerom postizanja značajnog intelektualnog cilja. U kojem god obliku se istraživanja

sprovode, istraživačke aktivnosti neizostavno obuhvataju transformaciju i konstrukciju znanja, odnosno sticanje novih veština i usvajanje novih shvatanja. Projektna nastava se u velikoj meri zasniva na vodećoj ulozi učenika, koju oni preuzimaju od nastavnika, pa u okviru projektne nastave ne postoji unapred zadat i predvidiv scenario i tok. Učenici stoga imaju mnogo veću slobodu, ali i odgovornost, kao i više mogućnosti da donose sopstvene izbore i izdvoje vreme za samostalni rad. Konačno, učenici doživljavaju projektne zadatke kao autentične i stvarne u smislu teme i konteksta, uloga koje u okviru projekta imaju, publike, proizvoda koji predstavlja ishod projekta, itd.

Osim navedenih karakteristika, važno je napomenuti i da adekvatno osmišljena projektna nastava, pored aktivnog učešća učenika i kognitivnih izazova pred koje ga postavlja, sadrži i snažnu afektivnu, etičku i estetsku dimenziju (Wrigley, 2007), koja u velikoj meri doprinosi izgradnji znanja i opštem obrazovanju i razvoju ličnosti učenika. Upravo ova dimenzija čini projektnu nastavu više nego primenjivom i prigodnom za plan i program nastave jezika i književnosti. Tumačenje književnih dela, prema novijim teorijskim i praktičnim uvidima, jeste „suštinski povezano sa potrebom uspostavljanja društvenih odnosa koji čine sastavni deo svake učionice“ (Van de Ven & Doecke, 2011: 219), čime se naglašavaju afektivna i etička dimenzija nastave, a nastava književnosti takođe „obuhvata sposobnost povezivanja sa mladim ljudima, približivanja i uključivanja u dijalog sa njima, pomoću kojeg se zalazi u njihov svet iskustva i mašte“ (Van de Ven & Doecke, 2011: 220).

Sve to ukazuje da opšte odlike instrumenata projektne nastave kvalifikuju ovaj vid aktivnosti za celishodnu i efektivnu upotrebu u nastavi književnosti. Stavovi citiranih autora pokazuju da projektna nastava i nastava književnosti imaju veliki broj dodirnih tačaka, kao što su razvoj kognitivnih sposobnosti, samostalnosti, socijalnih veština i umeća, ali i opšte kulture učenika i njihove ličnosti u celini. Uz to, u današnjoj nastavi jezika i književnosti potrebno je pokazati da jezik i posebno književnost ne predstavljaju deo neke apstraktne i udaljene „visoke“ kulture, već da se lako mogu uklopiti u iskustva iz svakodnevnog života. Projektna nastava adekvatnom kontekstualizacijom književnih sadržaja može pomoći učenicima da uoče relevantnost književnosti u svakodnevnom životu i savremenom svetu. Iznoseći u prvi plan praktičnost i primenljivost, konstruktivnost i realističnost, projektna nastava može otvoriti jedan novi put reaktuelizacije književnosti.

Projekat *Naša Šekspirijada*, sproveden u Četrnaestoj beogradskoj gimnaziji, pruža upravo takav primer nastave maternjeg jezika i književnosti, gde je jedan drugačiji pristup tumačenju drame *Romeo i Julija* poslužio kao ideja za realizaciju projektne nastave. Tumačenje ovog književnog dela zauzima centralni značaj u okviru nastave koja je orijentisana na tumačenje književnih dela; pitanja koja su tokom projekta dolazila od nastavnika, ali i učenika i drugih učesnika u projektu, vodila su ka dubinskoj interpretaciji

drame i njenom pozicioniranju unutar renesansnog i savremenog književno-društvenog konteksta; postojeća i stečena znanja tokom sprovođenja projekta oblikovala su se u nove forme i medije; učenici su imali priliku da samostalno čitaju i istražuju dramu, kako bi potom kroz međusobnu saradnju došli do inovativnih uvida u ovo delo; ceo projekat naglasio je veze književne interpretacije sa drugim disciplinama i oblastima znanja, ali i sa stvarnim (savremenim) životom.

Iako su planom i programom nastave srpskog jezika i književnosti za prvi razred gimnazije predviđena dva časa za obradu drame *Romeo i Julija* Vilijama Šekspira, odlučili smo da na primeru ove drame prikazemo na koje sve načine možemo pristupiti kreativnoj, stvaralačkoj i svestranoj analizi književnog dela. Kako je Šekspir jedan od najznačajnijih pisaca svetske književnosti, njegovo delo tumačili smo u okviru projektnih nedelja pod nazivom *Naša Šekspirijada*. Ovakav vid nastave trajao je tri nedelje i realizovao se kroz faze.

U prvoj nedelji obnavljali smo stečeno znanje o humanizmu i renesansi i posmatrali život i rad pisca u kontekstu epohe. U drugoj nedelji ugostili smo glumce, profesore engleskog jezika, istorije, filozofije, ali i roditelje đaka, koji imaju različita zanimanja, sa kojima su učenici, koristeći formu podkasta, otkivali uticaje Šekspirovog dela na čitaoce, na savremenu kulturu i umetnost. U trećoj nedelji učenici su koristili različite dramske forme kako bi, uz pomoć svojih talenata i svoje kreativnosti, u učionicu doneli duh Šekspirovog dela.

Neki od najvažnijih ciljeva projekta bili su upoznavanje sa životom i radom Vilijama Šekspira, razumevanje ključnih tema i motiva koji se pojavljuju u Šekspirovim delima, istraživanje uticaja i nasleđa Šekspira na savremenu književnost i kulturu, razvijanje analitičkih veština kroz proučavanje i interpretaciju Šekspirovih dela i razumevanje scenske umetnosti i pozorišne produkcije kroz proučavanje Šekspirovih pozorišnih komada.

Očekivani ishodi projektnih zadataka bili su usredsređeni na unapređenje znanja i sposobnosti učenika. Najpre, projekat je bio koncipiran na takav način da nakon njegove realizacije učenici budu u mogućnosti da detaljno opišu život Vilijama Šekspira i njegovu poziciju u engleskoj književnosti, da identifikuju i analiziraju ključne teme, motive i likove u Šekspirovim delima, da razumeju uticaj Šekspira na savremene pisce, umetnike i filmsku industriju, analiziraju jezičke elemente i stil koji Šekspir koristi u svojim delima, te da prepoznaju specifičnosti Šekspirovog pozorišta i razumeju važnost scenske umetnosti.

Uz to, projekat je podrazumevao osposobljavanje učenika da istraže i tumače složene karaktere, motive i teme koje se javljaju u Šekspirovim delima. Kroz dramski metod, omogućeno im je da istraže unutrašnje sukobe likova, njihovu motivaciju i emocionalni razvoj u cilju dubljeg razumevanja teksta. Kroz dramske aktivnosti, pružena im je prilika da proučavaju jezik i stil koji Šekspir koristi u svojim delima. Analiziranje reči, fraza, metafora

i simbola za cilj je imalo da im pomogne da shvate način na koji Šekspir gradi svoje likove i razvija zaplet. Kroz dramatizaciju i interpretaciju Šekspirovih scena, pružena im je prilika da se poistovete sa likovima i temama koje se pojavljuju u delima. Ovo je trebalo da im omogući da razumeju univerzalne ljudske emocije i dileme koje su prisutne u Šekspirovim delima, kao i da razvijaju svoju kreativnost i maštu. Kroz interpretaciju likova, glumačke vežbe i režiju, težilo se kreiranju uslova za suočavanje sa izazovima timskog rada i saradnje kako bi se stvorilo autentično i zanimljivo izvođenje Šekspirovog dela.

S obzirom na to da su deo projektne nastave bili i gosti, na ovaj način razvijale su se međupredmetne kompetencije i kompetencije za celoživotno učenje. Ostvarile su se korelacije unutar predmeta, uspostavila se veza između književnosti i drugih umetnosti, ali i između književnosti i istorije, filozofije i geografije.

U toku ovih projektnih nedelja bilo je moguće podsticati stvaralačke aktivnosti učenika, ali i stvaralaštvo nadarenih pojedinaca. Stvaralačke aktivnosti u nastavi književnosti ispoljavaju se u temeljnim, produktivnim radnjama i postupcima posredstvom kojih se sadržina književnih dela prihvata i promišlja, a to su čitanje i tumačenje (Ćirić i Smiljković, 2014: 9). Učenici su povodom ovog dela pisali kritike, referate, odgovore na istraživačke zadatke, argumente za debatu. Kombinovanjem opštih i posebnih vidova stvaralačkih aktivnosti nastavnik promišljeno zadovoljava čitalačku znatiželju učenika, a podjednako omogućava svima u odeljenjskom kolektivu da se ispolje u radu na način koji im najviše odgovara (Ćirić i Smiljković, 2014: 17). Učenici koji imaju talenat za crtanje, glumu, režiju, izradu scenografije ili neke digitalne kompetencije, imali su mogućnost da prikažu svoje veštine i iskoriste ih prilikom realizacije zadataka. Na ovaj način su rezultati projektnog zadatka bili raznovrsni, a neke od njih ćemo, kao primere dobre prakse sprovođenja projektne nastave (srpskog) jezika i književnosti, navesti u nastavku. Svrstani su u nekoliko grupa, te prikazuju igre koje su učenici kolaborativnim naporima osmislili ili pak njihova individualna kreativna dela; zatim, kreativne razgovore i komunikaciju u različitim medijima; istraživačke zadatke; najzad, rešavanje zadataka koji su odražavali sinkretički pristup umetnosti.

Uvod u Šekspirijadu: Pre početka projekta učenici su dobili istraživačke zadatke koji su im pomogli da razumeju idejni sloj dela, da analiziraju likove, njihovu motivaciju za delanje i međusobne odnose. U svakom od četiri odeljenja po dve grupe učenika dobile su uvodni zadatak. Zadatak prve grupe podrazumevao je da ostalim učenicima na kreativan način predstave sistematizaciju svega onoga što su naučili o humanizmu i renesansi kao književno-umetničkom pravcu. Takođe, trebalo je pokazati na koji način Šekspirovo delo doprinosi značaju ovog pravca i da li i na koji način po njihovom mišljenju ono utiče na razvoj književnosti. Uputstva za izradu zadatka bila su formulisana na sledeći način:

Poštovani učenici,

Svesna vaše kreativnosti i vaših talenata, odlučila sam da zamenimo uloge: vi ćete na sledećem času biti nastavnici. Kako smo na prethodnim časovima govorili o odlikama humanizma i renesanse, čitali i tumačili dela najznačajnijih predstavnika, sigurna sam da sada već možete samostalno govoriti o tome. Umesto ispitivanja, vaš zadatak je da smislite način na koji ćete proveriti svoje znanje i znanje svojih drugova i drugarica o humanizmu i renesansi. Donesite u našu učionicu duh toga vremena i, koristeći svoje talente i znanje, pokažite šta ste naučili na prethodnim časovima. Radujem se rezultatima i vašim radovima!

Dajući učenicima ovakav zadatak nastavnik pokazuje da veruje u njih, ohrabruje ih da koriste svoje talente i kombinuju i primenjuju svoje znanje iz različitih oblasti. Učenici su za rešavanje ovog zadatka koristili različite tehnike: pravili su kviz u Kahoot-u čime su pokazali svoje znanje iz oblasti informatike. Sastavljajući vrlo dobra i zanimljiva pitanja pokazali su da umeju da izdvoje važne informacije iz lekcija. Podsticali su takmičarski duh među vršnjacima i učili kroz igru.¹ Kako bi što bolje i slikovitije predstavili odlike humanizma i renesanse, učenici su se oprobali i kao kompozitori.²

Kreativni razgovori: Nakon što su se podsetili osnovnih odlika humanizma i renesanse i prikazali zanimljive pristupe proučavanju Šekspirove biografije, učenici su zaključili da je Vilijam Šekspir jedan od najmisterioznijih pisaca svih vremena. Ovakav zaključak potkrepljuju činjenicom da je i danas na društvenim mrežama i u svetu filma interesantna sličnost glumice En Hatavej i njenog supruga sa Šekspirom i njegovom ženom. Bezvremenost Šekspira i njegovih dela privukla je pažnju učenika, pa su odabrali da osnovna

¹ U jednom od odeljenja učenici su smislili osam različitih igara kako bi prikazali Šekspirovo delo i njegov život kao i značaj njegovih dela za razvoj književnosti ali i engleskog jezika. Prva igra *Dve laži jedna istina* podrazumevala je da učenici o humanizmu i renesansi i Šekspiru saopšte tri informacije, dok takmičari na osnovu svog znanja zaključuju koja je od izrečenih tvrdnji istinita, a koja je lažna. Takmičari podeljeni u grupe proveravali su svoje znanje i uz pomoć asocijacija, osmosmerki, spojnica, igre ko zna zna i jedno slovo jedan broj.

² Uz autorsku numeru, učenici su sinkretizam različitih umetnosti u ovoj epohi prikazali kroz sledeću igru: nekoliko učenika okupili su se ispod kišobrana. Otvoren kišobran simbolički je predstavljao epohu iz koje su se izrodili slikari, kompozitori, pesnici, dramski pisci i glumci. Govoreći monologe koje su sami napisali, učenici su nas upoznali sa stvaralaštvom Petrarke, Bokača, Servantesa, Leonarda da Vinčija, Mikelandela Buonrotija, Dantea Aligijerija i Šekspira. Ovaj rezultat dostupan je na linku <https://www.youtube.com/watch?v=VDmy1brTxs8>.

nit projekta bude analiza uticaja umetnikovog dela na savremeno stvaralaštvo i društvo u celini.

Polazeći od Šekspira, učenici su imali prilike da na časovima razgovaraju o poziciji umetnika i umetnosti u 21. veku sa profesorima, glumcima, rediteljima i piscima. Učenici su u formi podkasta organizovali razgovore sa gostima otkrivajući uticaj Vilijama Šekspira na savremenu filmsku, televizijsku, pozorišnu i književnu umetnost. Neki od učenika pročitali su Borhesovu priču *Everything and nothing* i razmatrali značaj umetnika i njegov odnos prema svom stvaralaštvu i svetu u kome egzistira.

Iako je tema bila Šekspir i njegova drama *Romeo i Julija* kreativni razgovor vodio je sve učesnike kroz svet stvaralaštva dokazujući neverovatnu povezanost između umetnosti i stvarnosti. Na primer, razgovarajući o junacima iz drame *Romeo i Julija* i njihovim odnosima zaključili smo da ovo nije samo obična melodramska priča o ljubavi dvoje mladih, već ozbiljna socijalna kritika. Učenici su primetili da pisac ovim delom ukazuje na odsustvo komunikacije usled čega dolazi do konflikata sa tragičnim ishodom. Zaključuje se da se junaci međusobno ne poznaju i da razvijaju vrlo površne odnose, te takav prikaz društvenih veza podseća na savremeno doba. Učenici su primetili da Julija nema podršku svojih roditelja i da je majčinsku ljubav pokušala da joj nadomesti dadilja, a takvih primera ima i danas, jer se stiče utisak da deca sve manje vremena provode sa roditeljima, a mnogo više sa bakama i dekama koji brinu o njima. Na jednom od časova učenici su dobili zadatak da izaberu junaka u čije će ime nekom drugom junaku iz drame napisati pismo. Cilj zadatka *neposlana pisma* bio je da učenici prikažu svoje tumačenje odabranog junaka i da pokušaju da promene tok radnje u tragediji ili da definišu odnose i pokušaju da reše sukobe između junaka. Ilustrativni primeri ovog rezultata projekta dati su u Prilogu 1.

Novi pristup istraživačkim zadacima: Kako bi valjano pristupili analizi književnog dela, učenici su dobili istraživačke zadatke koji pomažu pri čitanju sa olovkom u ruci. Uz pomoć zadataka uče da argumentovano iznose svoje stavove. Formiranje pripremljenih istraživačkih zadataka je važna aktivnost nastavnika, jer od preciznosti, jasnosti, preglednosti i sistematičnosti pitanja i zadataka, kao i od njihove usaglašenosti sa uslovima rada, mogućnostima i sposobnostima učenika zavise dinamika, tok i vrednost pripremanja i, kasnije, njihovog rada na času (Pavlović, 2008: 102, 103). U toku projekta *Naša Šekspirijada* učenici su dobili zadatak da izaberu kreativan način na koji će, po grupama, prikazati rezultate svojih istraživanja. Učenici su dobili zadatke predstavljene u Prilogu 2.

Od učenika se očekivalo da razumeju junake i njihove međusobne odnose. Učenici su pronalazili odlomke i citate iz drame kojima bi valjano dokazali svoje tvrdnje i stavove. Takođe, učenici su koristili debatu kako bi prikazali različita tumačenja likova dadilje i Lavrentija. Na ovaj način došli su do uvida da u književnosti ne postoje tačni i netačni

odgovori i da tumačenje zavisi od onoga ko čita i načina na koji sagledava delo u kontekstu svojih razmišljanja, osećanja, zrelosti i životnih okolnosti. Debatujući o postupcima apotekara, Lavrentija i dadilje istakli su da postoji razlika između moralnog i pravednog i zaključili su da se ova dva pojma, kako u književnosti, tako i u stvarnom životu, nekad ne poklapaju. Povezujući događaje iz dela sa sadašnjim situacijama učenici su aktuelizovali dramu i ukazali na univerzalnost tema i motiva.

Sinkretizam umetnosti: Poslednji deo projekta učenicima je bio najzanimljiviji jer je podrazumevao korišćenje njihovih interesovanja i talenata za rešavanje zadataka. Svaka grupa izvlačila je karticu na kojoj se nalazila tema. Ponuđene teme bile su teatar ogledala, teatar diskusije, *Romeo i Julija* promena žanra i *Romeo i Julija* u 21. veku.

Svi učenici imali su jedinstven zadatak da na zadatu temu pripreme program, osmisle kostime, scenografiju, plakate, muziku, rekvizite i sve što je potrebno za izvođenje. Teatar ogledala može se izvesti na više načina:

Učenici zamisle jednog od junaka, a zatim u prvom licu, govoreći monolog, predstavljaju zamišljenog junaka. Ostali pogađaju o kome je reč. Kada pogode o kome je reč, ostali članovi grupe pokušavaju da se zamisle u njegovoj ulozi i kritikuju ili opravdavaju njegova razmišljanja i postupke. Važno je da junaka postave u ključne situacije i da razmotre drugačije postupanje u datim okolnostima ne bi li otkrili na koji način tok dela zavisi od svakog junaka.

Ovaj zadatak može podrazumevati i zamenu uloga. Učenici mogu prikazati šta bi se dogodilo da se npr. Julija ponašala kao Romeo, da se Lavrentije ponašao kao Merkurije i slično. Nakon toga učenici bi ukazivali jedni drugima šta je to što je pogrešno u postupcima junaka kojeg tumače.

Teatar diskusije učenici su tumačili i realizovali na različite načine. Neke od grupa su birale ključne scene u komadu, podelile uloge i interpretirale, a zatim su komentarisale postupke junaka i situacije koje su prikazale. Jedna od grupa izabrala je lutkarsko pozorište. Učenici su napravili lutke, izabrali situacije, a zatim odigrali scene. U ključnim momentima zaustavljali su scene, a zatim pitali publiku kako bi oni završili prikazanu scenu. Publici su bila ponuđena uvek dva izbora: da kraj scene bude onakav kako ga je Šekspir napisao ili su sami napisali neki potencijalni završetak. Kada bi publika odabrala, učenici bi odigrali izabran kraj scene.³

³ Snimak teatra diskusije dostupan je na linku <https://youtu.be/gYKWlWkj5E?feature=shared>.

Prikazujući *Romea i Juliju* danas učenici su se bavili temama različitosti koje se ne poštuju već često izazivaju sukobe i neslaganja. Učenici su u svojim radovima istakli da bi danas ljubav između Romea i Julije nailazila na prepreke usled različitih predrasuda, odnosno ukoliko bi postojale verske, nacionalne ili statusne razlike.

Menjajući žanr, učenici su pokazali da poznaju elemente komedije, ali su pokazali i kako bi izgledalo da su *Romeo i Julija* telenovela. Istakli su svojim interpretacijama da humor ima snažnu vaspitnu ulogu i da je komedija moćno oružje protiv moralnih bolesti, kako je govorio Jovan Sterija Popović.

Ako imamo u vidu izneti opis projekta *Naša Šekspirijada* i neke od analiziranih rezultata, kratak osvrt na projekat u zaključku može istaći pozitivne aspekte projektne nastave jezika i književnosti i pružiti smernice za njenu primenu u nastavnoj praksi. Ovaj projekat zahtevao je veliki stepen angažovanja učenika, koji su se pokazali spremnim da preuzmu ulogu istraživača, ali i da se postave u različite uloge koje su različite faze projekta zahtevale. Osim velikog stepena angažovanja, svi zadaci koji su podrazumevali rad u grupama nisu mogli biti uspešno obavljeni bez zajedničkog učešća svih učenika i njihovog kolaborativnog pristupa zadacima. Razumevanje likova *Romea i Julije*, njihovih postupaka i motivacija prenelo se tako i na podsticanje razumevanja međuljudskih odnosa u širem smislu, uključujući i razumevanje onih društvenih interakcija u učionici. Opšti ciljevi projekta postignuti su upravo na osnovu aktivnog učešća učenika u procesu sticanja znanja. Stavljajući se u ulogu nastavnika i osmišljavajući načine za proveru znanja o Šekspiru, humanizmu i renesansi, pokazali su i nadogradili svoje znanje o Šekspirovom životu i radu, a istraživački zadaci orijentisani na tumačenje *Romea i Julije* pokazali su njihovo argumentovano i dubinsko razumevanje ključnih tema i motiva u Šekspirovim delima. Kroz promenu žanra drame, istraživanje tema *Romea i Julije* u 21. veku, podsticanje komunikacije zasnovane na tim temama, poput pisanja pisama i forme podkasta, učenici su ispitali uticaj Šekspira na savremenu kulturu i njegov značaj u savremenom svetu. Analitičke veštine razvijane su kroz neprestano referisanje na sam tekst drame, u kojem su učenici tražili primarne odgovore na sva istraživačka pitanja i kreativne zadatke kojima su se bavili. Konačno, razumevanje scenske umetnosti i pozorišne produkcije pokazano je na konkretnom, veoma uspešnom primeru teatra diskusije kroz upotrebu lutkarskog pozorišta. Svi ciljevi ostvareni su kroz vidljive proizvode, poput muzičke kompozicije, predstave i sl., koji su ostavili jasan trag o uspešnosti projekta.

Naša Šekspirijada, na osnovu svega navedenog, može poslužiti kao primer, obrazac ili inspiracija za buduće slične projekte, koji se mogu sprovoditi u okviru nastave srpskog jezika i književnosti, ali i stranog jezika, sa prilagođavanjima u odnosu na obrazovni nivo na kojem se učenici nalaze. Ovaj primer pokazuje da su književna dela bogat izvor mogućnosti

za primenu projektne nastave, ali i da primena projektne nastave pomaže učenicima da u 21. veku na adekvatan način dožive i razumeju bogatstvo književnih dela, nezavisno od epohe u kojima su nastala, da na osnovu tih dela steknu znanja kako o književnoj umetnosti i književnoj vrednosti jezika, tako i o savremenom životu.

LITERATURA

- Blumenfeld, P. C., Soloway, E., Marx, R. W., Krajcik, J. S., Guzdial, M. & A. Palincsar (1991). Motivating project-based learning: Sustaining the doing, supporting the learning. *Educational psychologist*, 26, 369–398.
- Cocco, S. (2006). *Student leadership development: The contribution of project-based learning*. [neobjavljen master rad]. Royal Roads University, Victoria, BC.
- Gibbes, M. & L. Carson (2014). Project-based language learning: An activity theory analysis. *Innovation in language learning & teaching*, 8(2), 171–189.
- Helle, L., Tynjälä, P. & E. Olkinuora (2006). Project-based learning in post-secondary education – theory, practice and rubber sling shots. *Higher Education*, 51, 287–314.
- Kokotsaki, D., Menzies, V. & A. Wiggins (2016). Project-based learning: A review of the literature. *Improving schools*, 19(3), 267–277.
- Pavlović, M. (2008). *Pripremanje nastavnika i učenika za tumačenje književnog dela*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Petrović, M. i D. Hoti. (2020). *Priručnik za projektnu nastavu i nastavu na daljinu*. Beograd: Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja, USAID, CONNETING, NALED. Preuzeto sa https://jpd.rs/images/preuzmite/Prirucnik_za_nastavu.pdf.
- Ćirić, D. i R. Smiljković (2014). *Stvaralačke aktivnosti u nastavi književnosti*. Beograd: Klett.
- Thomas, J. W. (2000). *A review of research on project-based learning*. The Autodesk Foundation. Pristupljeno na https://tecfa.unige.ch/proj/eteach-net/Thomas_researchreview_PBL.pdf. [30.08.2023.]
- Van de Ven, P. & B. Doecke (2011). *Literary praxis: A conversational inquiry into the teaching of literature*. Sense Publishers.
- Wrigley, T. (2007). Projects, stories and challenges: More open architectures for school learning. U: S. Bell, S. Harkness & G. White (Ur.), *Storyline past, present and future*. 166–181. University of Strathclyde.

Prilog 1: Neposlana pisma

Dragi Parisu,

Znam da jedva čekaš dan našeg venčanja. Verujem da ne možeš da prestaneš da misliš o tome. Zato ti šaljem ovo pismo. Nema ništa od našeg venčanja. Već sam se udala. Ne zanima me šta ćeš reći, ili šta će moji roditelji reći. Udala sam se za čoveka koga volim, a ne tebe. Ne zanima me ko si, šta imaš i šta si, udala sam se za moju ljubav. Nadam se da ćeš uspeti da prevaziđeš osećanje poniženja.

Srdačno, Julija

*

Romeo, čak neću reći ni dragi Romeo, smatram da to ne zaslužuješ. Krivim te za celu ovu situaciju, zbog tebe sam ja mrtav zbog tebe je ona mrtva. Da tebe nije bilo ona bi se udala za mene i imala bi život barem. Ali sa druge strane, ne znam ni da li mogu da te krivim. Ljubav je igra bez granica to sada vidim. Da tebe nije bilo pitanje je uopšte da li bi se Julija udala za mene, da li bi me volela. Možda bih bio povređen u oba slučaja. Ne mogu ni da te krivim, ali ne mogu ni da te volim. Bili smo neprijatelji, ali smo ljudi, trebalo bi da se razumemo

Paris.

*

Dragi, ali ne toliko dragi Parise,

čuo sam šta misliš o Juliji i kakvi su tvoji planovi sa njom. Čuo sam i o dogovorima koje praviš sa Kapuletovima. Slušaj me sad ovako, budeš li još jednom pogledao Juliju, ili čak pomislio o njoj, kunem ti se da će moj mač sa lakoćom probosti tvoje srce i uništiti tvoje fantazije. I da, bolji sam i lepši od tebe i Julija te nikada neće voleti kao što voli mene.

Sve najgore,

Romeo Kapulet

Prilog 2: Istraživački zadaci

Grupa A

Porodice Kapuleti i Montegi

Nađite i obrazložite uzrok sukoba na ulici. Do kakvih ishoda u drami dovode ovakve situacije? Uporedite zbivanja iz drame sa savremenim situacijama kojima ste, možda, prisustvovali ili ste slušali o njima. Pronađite drugačiji, prihvatljiviji model ponašanja u datoj situaciji, uzimajući u obzir vreme u kojem se radnja događa. (Kako biste vi rešili konflikt da ste živeli u to vreme?). Navedite što više primera za rešavanje sličnih konflikata u današnje vreme.

Grupa B

Apotekar – pomoćnik ili negativac?

Kako komentarišete Romeovo ponašanje od početka do kraja drame? Sa kakvim se preprekama suočava Romeo? Kako Romeo rešava svoje probleme? Kako biste opisali ulogu apotekara u tragediji? Da li po vašem mišljenju apotekar čini moralnu i ispravnu stvar? Obrazložite svoj odgovor. Šta biste uradili da ste na Romeovom mestu? Koji biste savet dali Romeu? Objasnite na koji način (ni)su pomogli njegovi prijatelji? Da li smatrate da je Romeo donosio ispravne odluke? Objasnite svoj odgovor. Postoje li danas slične situacije? Navedite primere?

Grupa C

Julija između Parisa i Romea

Ko je Julija? Šta njenu situaciju čini bezizlaznom? Prokomentarišite ponašanje Julijine porodice u datoj situaciji (uzimajući u obzir vreme u kojem se radnja dešava). Prokomentarišite dadiljino ponašanje? Da li Lavrentija smatrate pozitivnim junakom i pravednom ličnošću? Obrazložite svoje odgovore. Kako biste vi rešili problem da se nalazite u Lavrentijevoj ulozi? Da li se u današnjem društvu dešavaju ovakvi primeri zabranjenih ljubavi? Navedite neke, ukoliko smatrate da postoje. Koji savet biste vi dali Juliji?

MILICA Z. ŽIVKOVIĆ, TIJANA V. PAREZANOVIĆ, ARTEA D. PANAJOTOVIĆ

**OUR SHAKESPEARIAD: ROMEO AND JULIET IN THE CONTEXT OF
PROJECT-BASED LEARNING**

Summary: The project *Our Shakespearriad*, carried out in the Fourteenth Belgrade Grammar School in April 2023, required a high degree of engagement of students, who proved to be ready to take on the role of researchers, but also to put themselves in various other roles that the different phases of the project required. All the tasks that involved group work could not have been successfully completed without the joint participation and collaborative approach of all students. The successful completion of research tasks resulted in the following general outcomes: 1) Students demonstrated and improved their knowledge of Shakespeare's life and work; 2) Students demonstrated a well-argued and in-depth understanding of key themes and motifs in Shakespeare's works; 3) Through changing the genre of *Romeo and Juliet*, researching its themes in the context of the 21st century, writing letters and making podcasts, students examined Shakespeare's impact on contemporary culture and his importance in the modern world; 4) Students developed analytical skills through creative tasks; 5) Students deepened their understanding of stage art and theater production through discussion theater and puppet theatre. All project activities resulted in visible products, such as musical compositions, performances, etc., which testify to the overall success of the project. Based on all of the above, *Our Shakespearriad* can serve as an example, model or inspiration for future similar projects, which can be implemented in Serbian language and literature as well as foreign languages courses, with appropriate adjustments to the students' age and level of knowledge.

Key words: secondary education, teaching (Serbian) language and literature, William Shakespeare, research-based learning, creative activities, mirror theatre, forum theatre

Datum prijema: 11.9.2023.

Datum ispravki: 14.11.2023.

Datum odobrenja: 20.11.2023.